

Урош П. Кандић
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука у Београду
uros.kandic@yahoo.com
ORCID ID: 0009-0004-3756-8983

Јасмин С. Хоџић
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука у Београду
jasminhodzic83@yahoo.com
ORCID ID: 0009-0004-9346-8186

ПАРАДОКС ФИНСКЕ ПЕРСОНАЛИЗАЦИЈЕ: ПАРТИЈСКА КОНТРОЛА У НАЈОТВОРЕНИЈЕМ ПРОПОРЦИОНАЛНОМ СИСТЕМУ ЕВРОПЕ*

Сажетак: Фински изборни систем представља јединствени случај у савременим европским демократијама. Формално, реч је о једном од најинклузивнијих пропорционалних модела за бираче и кандидате – систем финских “квази листа” омогућава обавезно преференцијално гласање, законски прописане примарне изборе и абеледно рангирање кандидата на партијским листама. Међутим, емпијски подаци откривају значајан јаз између институционалне остворености и стварне персонализације. Овај рад истражује фундаментални парадокс: како су финске политичке партије, упркос високој унутарпартијској ефикасности изборних институција, успеле да задрже доминантну контролу над номинационим процесима и изборним исходима?

Анализа обухвата период од раних реформи 1906-1969. године, када су партије користиле савезе изборних удружења и вишеструко кандидовање за манипулацију системом, до савременог модела успостављеног 1955. и његових каснијих модификација. Применом Шуартових индекса међупартијске

* Делови чланка преузети су из необјављене докторске дисертације Уроша Кандића под насловом „Грађани између кандидата и партија: Утицај типова изборних листа на политичку репрезентацију”, која је одбрањена 22. маја 2025. године на Факултету политичких наука у Београду и у електронском облику доступна је на интернет страници: https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Uros_Kandic_Disertacija_FPN.pdf.

и унутарпартијске ефикасности, као и анализом емпиријских података изборних циклуса у 21. веку, рад показује да фински систем производи хиперрепрезентативност, док истовремено номинационе страве партија – од “уравнотежених листа” до “мајнећа за ласове” – ефективно ограничавају персонализацију.

Рад доприноси литератури о персонализацији изборних система демонстрирајући да формална институционална отвореност не гарантује стварну персонализацију када партије развију софистициране адаптивне страве. Фински случај илустрира како историјски укорениjeni механизми партијске контроле могу преживети реформе, те како стабилност демократских институција може бити истовремено и препрека за промену изборног система.

Кључне речи: *фински изборни систем, квази листе, персонализација, номинационе страве, унутарпартијска ефикасност.*

1. УВОД

Пропорционални систем у Финској, други је најстарији сразмерни изборни модел у свету, настао пре непуних 120 година¹. Према савременој политиколошкој класификацији, припада подтипу отворених листа пропорционалне репрезентације, што подразумева да бирачи имају могућност давања преференцијалних гласова појединачним кандидатима. И не само то – гласови дати кандидатима су једино мерило приликом доделе посланичких мандата, за разлику од затворених блокираних и флексибилних листа, где је пресудна или изузетно значајна позиција појединаца на партијској изборној листи. У Финској давање преференцијалног гласа није чак ни могућност, већ и обавеза бирача, што изборни систем у овој држави сврстава у групу тзв. „квази листа”, који су у примени једино још у Пољској и Чилеу². Овакво институционално решење, у теоријском смислу, у први план истиче однос појединачних кандидата и гласача, који би требало да буде круцијална одредница персоналног састава финског парламента. Због тога су предизборне кампање за фински парламент наглашено индивидуализоване, а кандидати у доброј мери ослоњени на сопствене способности и могућности. И док је таква

¹ Први пут у историји, пропорционални систем употребљен је на парламентарним изборима у Белгији 27. маја 1900. године. Бирачи су имали могућност преференцијалног гласања, а скупштински заступници бирани су у 30 изборних јединица, чије величине су варирале од два до 18 посланика.

² Matthew S. Shugart, „Comparative Electoral Systems Research: The Maturation of a Field and New Challenges Ahead”, *The Politics of Electoral Systems* (eds. Michael Gallagher, Paul Mitchell), Oxford 2005, 25-55.

слика незамислива у свим осталим европским демократијама, у поменутој скандинавској држави, кандидати неретко своје предизборне активности договарају и спроводе са колегама из ривалских странака, док у кампањама, у просеку, појединачно троше више од 30.000 евра из личних прихода. У Финској грађани на готово празној хартији уписују редни број кандидата којег желе да виде у парламенту и такав одабир се сматра уједно и гласом за партију, док у појединим државама бившег источног лагера и данас виђамо изборе који личе на Ноленове проницљиве описе процеса где бирач „само једним кружићем на гласачком листићу, истовремено са гласањем за председничког кандидата бира представнички дом, сенат и општинско представништво”³.

Ипак, ни наизглед идеалан изборни систем, са избалансираним односом партијске и личне репрезентације, није имун на дефиците, од којих пати већина модерних представничких демократија. Мандате у парламенту и даље, у претежној мери, добијају миљеници страначких олигархија. На финским парламентарним изборима у овом веку, чак три четвртине посланика успевало је да обнови мандат. На делу је ефекат „елитизација” листа, где бирачи концентришу своје гласове на групице, углавном етаблираних и искусних политичара⁴. У овом раду покушаћемо да одгонетнемо зашто један од најотворенијих изборних система у Европи не успева да развјеје густу мрежу партократије, која и даље, у највећој мери, креира персонални изглед парламента Финске.

Суштински гледано, формална инклузивност изборних институција не гарантује стварну персонализацију, јер странке развијају механизме како би електорални модел и даље остао по њиховој мери. Историјски укоренење технике партијске контроле живе и након реформи, а стабилност демократских институција у исто време постаје и отежавајући фактор корених промена изборног система.

Чланак поред уводног, садржи још седам одељака. Најпре објашњавамо ране реформе финских изборних институција, у којима се преламају тежње политичких актера за израженијом персонализацијом или партијском доминацијом, затим се у трећем одељку бавимо функционисањем система ”квази листа” данас, а у четвртном и петом њиховом међупартијском и унутарпартијском ефикасношћу. Шести одељак посвећен је номинационим стратегијама политичких партија у изборном процесу, седми објашњава зашто су реформе електоралних институција у тој земљи реткост, а осми обухвата закључна разматрања.

³ Dieter Nohlen, „Većinski izbori i razmjerni izbori”, *Politička misao*, Vol. XXVII/ 4, 1990, 179-200.

⁴ Jeremy Dodeigne, Jean-Benoit Pilet, „Centralized or decentralized personalization? Measuring intra-party competition in open and flexible list PR systems”, *Party Politics*, 2019, 1-12.

2. РАНЕ РЕФОРМЕ – ИЗМЕЂУ ИЗРАЖЕНЕ ПЕРСОНАЛИЗАЦИЈЕ И ПАРТИЈСКЕ ДОМИНАЦИЈЕ

Руски цар Николај Други је 30. октобра 1905. године, представио „Октобарски манифест”, који је садржао низ мера за друштвене и политичке реформе у Великом Војводству Финске, тада саставном делу руске империје⁵. Задатак да унапреди изборне институције добио је правник Роберт Хермансон⁶. Укинута је четвородомна сталешка скупштина са компликованим механизмима одлучивања, коју је наследио једнодомни парламент (*Eduskunta*) са тачно 200 посланика. Индиректни избори замењени су пропорционалним⁷. Изборне листе ограничене су на највише три имена, како би предлагачима било отежано концентрисање пожељних кандидата на пролазна места. Партије нису предлагале кандидате, већ су то чинила тзв. изборна удружења (*valitsijayhdistykset*), формирана потписима 50 бирача. Касније је изборно удружење могло бити основано и потписима 30 грађана са правом гласа⁸.

Изборни систем Финске већ тада је персонализован, а бирачи су преференце могли исказивати на неколико начина. Гласач је био у могућности да подржи целу листу, онако како је предложена, да промени редослед кандидата по свом нахођењу, па чак и да допише свог фаворита, који није био у изборној понуди, наводећи његово име и презиме, занимање и адресу⁹. Упркос приличној отворености изборног система, утицај грађана на персонални изглед парламента био је скроман. За 13 изборних циклуса између 1909. и 1933. године, само једном је проценат гласача који су искористили могућност да промене редослед кандидата премашио један одсто¹⁰.

Бираче је обесхрабривала тактика већине учесника на изборима, да формирају савезе на нивоу изборних јединица, па је исти кандидат могао да се појави на неколико различитих листа. Понављање имена истог кандидата било је ефикасан начин за његов улазак у парламент¹¹. У науци, оваква манипулација позната је као „стратегија Тампере“, будући да се најпре појавила у поменутом граду. Фаворизовани кандидат постављан је на друго место, између два локална, на свим листама савеза у изборној јединици. Бирачи су претежно гласали за листу у целини, страхујући да се не замере локалним, добро познатим кандидатима, а фаворит са другог места је, у том случају, лако долазио до места у парламенту. У прилог му је ишао начин обрачуна пре-

⁵ Paul Robinson, *Grand Duke Nikolai Nikolaevich*, Ithaca 2014.

⁶ David Arter, „Idiosyncratic, Technocratic, Democratic or Simply Pragmatic? A Parties Perspective on Electoral System Change in Finland 1906-1969”, *Politiikka*, 61(1), 2019, 34-53.

⁷ Klaus Tornudd, *The Electoral System of Finland*, London 1968.

⁸ D. Arter (2019), 39.

⁹ D. Arter (2019), 39.

¹⁰ K. Tornudd, 103.

¹¹ K. Tornudd, 109.

ференци – када би бирачи гласали за листу у целини, први кандидат би добијао број гласова целе листе, други половину, а трећи трећину. Како се кандидату предложеном на више места укупан број гласова рачунао збрајањем резултата са свих листа на којима је учествовао, избор је био гарантован¹².

Реформом из 1955. године уведен је систем тзв. „квази листа”, који важи и данас. Бирачи су добили могућност давања преференцијалног гласа само једном кандидату, а тај глас се рачунао и као подршка партији. Уместо конфузне понуде изборних удружења, уведене су јединствене листе кандидата за целу изборну јединицу, чиме су сви стављени у равноправан положај¹³. Дакле, поменута изборна реформа довела је до оснаживања улоге бирача и уједначавања шанси појединачних кандидата, али је ојачала и утицај политичких партија, које су преузеле у своје руке процесе селекција и одабира претендената на места у парламенту¹⁴.

Међутим, одредба о могућности кандидовања у више изборних јединица, остала је на снази све до 1969. године. Истини за вољу, појављивање кандидата у више изборних јединица, након 1955. године, пре је било изузетак него правило. На парламентарним изборима 1958. године само 3,1 одсто од укупног броја кандидата појавило се на листама у више изборни јединица. Четири године, касније удео вишеструких кандидата свео се на 1,7 одсто, а 1966. године на 1,6 процената¹⁵.

3. МЕХАНИЗАМ „КВАЗИ ЛИСТЕ” У ФИНСКОЈ

Традиционално, избори за фински парламент одржавају се треће недеље месеца априла¹⁶ на сваке четири године¹⁷. Тачно 200 посланика једнодомне скупштине на изборима 2019. године бирало се у 13 изборних јединица, величине од седам до 36, не рачунајући Аландска острва, која дају једног посланика. Величине изборних округа утврђују се шест месеци пре дана гла-

¹² D. Arter (2019), 39-41.

¹³ E. Railo et al, Vaalikamppailuiden seitseman vuosikymmenta, *Kamppailu vallasta* (eds. Erkka Railo, Mari Niemi, Ville Pitkanen, Sini Ruohonen), Jyväskylä 2016, 316-335.

¹⁴ D. Arter (2019), 35.

¹⁵ David Arter, „Finnish Populism: Keeping in the Family”, *Absorbing the Blow. Populist Parties and their Impact on Parties and Party Systems* (eds. Andrej Zaslove, Steven Wolinetz), New York 2018, 145-168.

¹⁶ До 1965. године, парламентарни избори у Финској су се традиционално одржавали у јулу месецу, а након тога треће недеље и понедељка месеца марта. Све до 1991. године гласање је трајало два дана. Додуше, грађани имају могућност и гласања унапред, поштом. Тако је, рецимо, на парламентарним изборима 2003. године, 26 одсто од укупног броја гласалих своје бирачко право остварило поштом, а 44 одсто на бирачком месту.

¹⁷ Asa von Schoultz, „Electoral Systems in Context: Finland”, *The Oxford Handbook of Electoral Systems* (eds. Erik Herron, Robert Pekkanen, Matthew S. Shugart), Oxford 2018, 602-626.

сања и зависе од броја становника¹⁸. Мандати се расподељују у изборним јединицама по Донтовој формули, без постојања законског прага. Ефективни праг у пракси варира од два до девет одсто.

Будући да нема компензационе листе, већ се мандати расподељују једино у изборним јединицама, фински изборни систем спада у једноставне. Отуда мање партије, са географски равномерно распоређеном подршком гласача, теже долазе до мандата¹⁹. Једна од последица финског моделирања изборних јединица је појава стратешких коалиција, са циљем простог збрајања гласова, без заједничке политичке агенде или доследности у погледу идеологије²⁰. Неписано је правило да мале странке, у малим окрузима, формирају савезе са великим, јер самостално не би могле достићи ефективни праг. Међу три партије, које традиционално доминирају финском политиком, Странка центра (*Suomen Keskusta*) је била склонија стварању савеза, док је Социјалдемократска партија (*SSP*), у том смислу, била најрестриктивнија²¹.

С обзиром на то да припада врсти тзв. „квази листа”, фински изборни систем налаже да бирачи гласају само за појединачног кандидата, а збир свих гласова које су добили појединци приписују се странци или коалицији на нивоу изборне јединице. Једини критеријум за расподелу мандата унутар листа је број преференцијалних гласова које је добио сваки од кандидата. Због тога је фински електорални модел најконкурентнији од свих пропорционалних у Европи. Оштра међустраничка утакмица је једна страна медаље, а унутарпартијска борба за сваки глас је посебан аспект. Уз све то, у Финској, као ретко где у Европи, од 1975. године, постоји законска обавеза примарних избора²², што значи да су странке дужне да и у процес селекције кандидата укључе и обичне чланове.

4. МЕЃУПАРТИЈСКА ЕФИКАСНОСТ ФИНСКИХ ИЗБОРНИХ ИНСТИТУЦИЈА

Пре пола века, финска политичка сцена била је специфична по високом степену поларизације партијског система²³ и нестабилним владама²⁴. Међутим,

¹⁸ Arto Jääskeläinen, *The Finnish Election System*. Helsinki 2020.

¹⁹ A. V. Shultz, 606.

²⁰ David Arter, „The ”Hows”, Not the ”Whys” or the ”Wherefores”: The Role of Intra Party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns”, *Scandinavian Political Studies* 36(2), 2013, 99–120.

²¹ A. V. Shultz, 606.

²² Tapio Raunio, „Finland: One Hundred Years of Quietude”, *The Politics of Electoral Systems* (eds. Michael Gallagher, Paul Mitchell), Oxford 2005, 473–489.

²³ Giovanni Sartori, *Stranke i stranački sustav*, Zagreb 2002.

²⁴ Michel Gallagher, Michael Laver, Peter Mair, *Representative Government in Modern Europe. Institutions, Parties, and Governments*, New York 2001.

у последњих неколико деценија, идеолошка расцепљеност знатно је блажа, па данас скоро и нема странака које су непожељне приликом састављања влада²⁵. Предоминантне партије нема, па се странке понашају прагматично, а владајуће коалиције су често идеолошки хетерогене. Владајуће већине углавном премашују опсеге тзв. „коалиција минималне победе”²⁶. Готово две трећине влада од краја другог светског рата до данас формиране су поштујући наведени принцип²⁷. Последица вишечланих коалиција је нестабилна извршна власт. Од 1917. године, па све до краја 20. века, у Финској је за 83 године оформљено 67 кабинета²⁸, са просечним веком трајања једва преко годину дана.

Партијски систем Финске је један од најфрагментиранијих у Западној Европи²⁹. Док је од првих избора 1907. па до 1999. године, у 33 изборна циклуса, просечан ефективни број елективних партија 4,87³⁰, дотле је на изборима у 21. веку достигао просек од 6,4. Срце страначког система чине три најстарије партије. То су Социјалдемократска партија (*SSP*), Национална коалиција (*Kokoomus*) и Странка центра (*Suomen Keskusta*). Осим наведених, свега још неколико њих редовно добијају мандате, али ретко премашују 10 одсто гласова – Леви савез (*Vasemmisto*), настао еволуцијом комуниста, мањинска Шведска народна партија (*SFP-RKP*), конзервативна партија Хришћанских демократа (*KD*) и еколошка Зелена лига (*VIHR*)³¹. Галагеров индекс диспропорционалности у 33 изборна циклуса у прошлом веку износио је 2,98³² док је на последњих пет парламентарних избора средња вредност овог параметра 3,1 (Табела 1.).

Фински електорални модел је неефикасан на међупартијској равни. Према Шугартовим подацима, индекс међупартијске ефикасности у Финској, од касних шездесетих до краја деведесетих година прошлог века износи -0,73³³. Готово идентични подаци важе и за пет изборних циклуса у 21. веку (Табела 2.). Све то је последица чињенице да фински бирачи уочи избора немају

²⁵ Lauri Karvonen, „No Definitive Decline. The Power of Political Parties in Finland: A Focused Analysis”, *The Changing Balance of Political Power in Finland*, (eds. Tapio Raunio, Lauri Karvonen), Stockholm 2016.

²⁶ William Riker, *The Theory of Political Coalitions*. New Haven and London 1962.

²⁷ A. Bengtsson et al, *The Nordic Voter. Myths of Exceptionalism*. Colchester 2014.

²⁸ Jan Sundberg, „The Electoral System of Finland: Old, and Working Well”, *The Evolution of Electoral and Party Systems in the Nordic Countries*, (eds. Bernard Grofman, Arend Lijphart), New York 2002, 67-100.

²⁹ A. Bengtsson et al, 29.

³⁰ J. Sundberg, 86.

³¹ A. V. Shoultz, 603

³² J. Sundberg, 87

³³ Matthew S. Shugart, „Extreme Electoral Systems and the Appeal of the Mixed – Member Alternative”, *Mixed – Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds*, (eds. Matthew S. Shugart, Martin Wattenberg), Oxford 2001, 25-51.

представу о томе како би могла да изгледа наредна влада, нити у страначком, нити у персоналном, ни у идеолошком погледу.

Табела 1. Галагеров индекс диспропорционалности (LSq index) и ефективни број елевтивних партија (ENEP) на парламентарним изборима у Финској од 1917. до 2019.

Година одржавања избора	LSq index	ENEP
од 1907 до 1999.	2,98	4,87
2003.	3,14	5,62
2007.	3,13	5,90
2011.	2,93	6,45
2015.	3,02	6,57
2019.	3,26	7,46
Средња вредност	3,08	6,15

Табела 2. Међупартијска ефикасност изборног система Финске на парламентарним изборима између 1970. и 2019. године

Година одржавања избора	Предизборна препозна- тљивост (ID)	Прибли- жност већини (MA)	Изборна веза (L)	Фабриковање већине (P)	Индекс ефикасности (E)
Од 1970. до 1999.	0	0,46	0,23	0,05	-0,73
2003.	0	0,56	0,28	0,06	-0,66
2007.	0	0,52	0,26	0,06	-0,68
2011.	0	0,44	0,22	0,04	-0,74
2015.	0	0,50	0,25	0,08	-0,67
2019.	0	0,40	0,20	0,04	-0,76
Средња вредност	0	0,48	0,24	0,05	-0,71

5. УНУТАРПАРТИЈСКА ЕФИКАСНОСТ

Изборни модел квази листа у Финској најотворенији је за бираче од свих пропорционалних система у Европи. Као што смо напомињали, у Финској постоји законска обавеза странака да у процесу селекције одржавају примарне изборе. Приликом утврђивања редоследа на листама, партије углавном кандидате постављају по абecedном реду, чиме се, барем формално,

бирачима не сугерише ко је пожељан избор. У осталим системима отворених листа у Европи, ни изблиза није тако. У Грчкој и на Кипру бившим премијерима и лидерима странака мандат је загарантован, док остали морају скупљати преференцијалне гласове. У Пољској странке формирају листе гурајући фаворите на врх и чинећи систем значајно затворенијим. У Летонији бирач може, али и не мора дати преференцијални глас кандидату, већ је дозвољено и гласање само за листу, слично као и у Сан Марину. Персонализовани пропорционални систем у Словенији не предвиђа давање преференци, већ у тзв. изборним подручјима, странке номинују само по једног кандидата, а глас за појединца приписује се странци.

Према Шугарту, фински модел „квази листа”, усмерен је ка кандидатима, са индексом унутарпартијске ефикасности од -0,43³⁴. Шугарт, међутим, није посветио довољну пажњу институту примарних избора у Финској. Од 1975. године, постоји законска обавеза странака да одрже примарне изборе, уколико намеравају да кандидују више претендента на место у парламенту него што је величина изборне јединице. Партије могу својим статутима уредити одржавање примарних избора, али већина странака се придржава упутстава изборне комисије, према којима локални огранци или најмање 15 чланова странке, имају право номиновања кандидата. На примарним изборима могу да гласају сви чланови странке. Централни партијски органи, додуше, могу кориговати резултате примарних избора и заменити највише 25 одсто кандидата изабраних од чланова странке³⁵. Социјалдемократска партија отишла је корак даље, па је прописала да централни извршни орган може да коригује само 20 одсто листе³⁶. Интересантно је и да је ова партија и пре увођења законске обавезе 1975. године, одржавала примарне изборе³⁷. Странке најчешће коригују резултате примарних избора због балансирања листа у погледу заступљености жена, просечне старости, обухвата различитих професија и идеолошких карактеристика кандидата³⁸.

Бољу персонализованост требало би да обезбеди и неписано правило рангирања кандидата на листи по абecedном редоследу. У финској изборној пракси, међутим, учавамо кандидате различитих политичких габарита и изгледа да буду изабрани. На првом месту, то су актуелни посланици, друга група су нови кандидати чији изгледи да буду изабрани су више него реални, трећа група су перспективни политичари којима би изборна кам-

³⁴ M. S. Shugart (2001), 25-51.

³⁵ A. V. Shultz, 609-610.

³⁶ Soile Kuitunen, Finland: „Finalized Procedures with Membership Predominance”, *Party Sovereignty and Citizen Control. Selecting Candidates for Parliamentary Elections in Denmark, Finland, Iceland and Norway* (eds. Hanne Marthe Narud, H. Mogens Pedersen, Henry Valen), Odense 2002, 50-75.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ A. V. Shultz, 610.

пања требало да послужи за изградњу имена и припрему за следеће изборе, а на самом зачељу су аутсајдери чија је улога да привуку гласове појединих бирача, али без прилике да угрозе статус фаворита из прве две категорије³⁹.

Подаци кажу да је две петине кандидата на свим листама између 1999. и 2011. године припадало групи аутсајдера, а исто толико их је било из треће категорије. Мандате је освајало само осам одсто кандидата из треће и четврте групе, док је 75 процената актуелних посланика успевало поново да уђе у парламент⁴⁰. Претходно посланичко или министарско звање, показало се као кључни предуслов реизбора⁴¹. За непуних 50 година, између 1962. и 2011. године, 85 одсто актуелних посланика се кандидовало на следећим изборима, а тачно 75 одсто је успело да обнови мандат⁴². Познате личности, које су популарност стекле у раду изван политике, имају добре изгледе да дођу до посланичке клупе, али су њихове кандидатуре ретке. Свега један одсто изабраних заступника су јавне личности⁴³. Пракса показује да кандидати са изграђеним локалним мрежама бивају учесталије бирани од оних који немају контакт у бази, или је она неразвијена. При томе, већу шансу да буду изабрани имају политичари из урбаних подручја, јер су градови гушће насељени и пружају шансу за стварање бројнијих и разгранатијих мрежа⁴⁴. У складу с тим странке примењују озбиљне стратегије учешћа на изборима.

6. НОМИНАЦИОНЕ СТРАТЕГИЈЕ И ИЗБОРНЕ КАМПАЊЕ

Научници који се баве истраживањима финских политичких институција примећују три категорије номинационих стратегија, којима прибегавају партије у циљу максимализације изборне добити. Прва је стратегија тзв. „уравнотежене листе”. Оптимални циљ овог приступа огледа се у тежњи партија да саставом листа „не изгубе ни једног гласача кога су привукле као колективни актери, услед недостатка адекватних кандидата”⁴⁵. Зато партије при-

³⁹ Kenneth Carty, Munroe Eagles, Anthony Sayers, „Candidates and Local Campaigns”, *Party Politics* 9(5), 2003, 619-636.

⁴⁰ A. V. Shultz, 617-618.

⁴¹ B. Maddens, et al, „Effects of Campaign Spending in an Open List PR System. The 2003 Legislative Election in Flanders/Belgium”, *West European Politics*, 29(1), 2006, 161-168.

⁴² Lauri Karvonen, *Parties, Governments and Voters in Finland. Politics Under Fundamental Societal Transformation*. Colchester 2014, 67.

⁴³ A. V. Shultz, 617.

⁴⁴ Gert – Jan Put, Bart Maddens, „The Effect of Municipality Size and Local Office on the Electoral Success of Belgian/Flemish Election Candidates: A Multilevel Analysis”, *Government and Opposition*, 50(4), 2014, 607-628.

⁴⁵ David Arter, „The ”Hows”, Not the ”Whys” or the ”Wherefores”: The Role of Intra Party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns”, *Scandinavian Political Studies*, 36 (2), 2013, 99–120.

ликом одабира кандидата воде рачуна да изборна листа у што већој мери подсећа на састав бирачког тела у округу, у погледу старости, пола, занимања и места становања.

Друга стратегија је проактивнија и огледа се у идентификацији „магнета за гласове” из редова министара, посланика, локалних успешних политичара и јавних личности. Овде није циљ сачувати гласове које доноси партија као целина, већ привући нове, оне којима није битна страначка припадност, већ карактеристике појединих кандидата⁴⁶. Мале партије примењују донекле измењену верзију ове приступа, познату као „стратегија водећег кандидата”. Мини странкама потребна је концентрација гласова на појединца да не би остале без иједног посланика и зато играју на водећег кандидата, често лидера партије. Уз њега, партије предлажу и неколико других кандидата, али њихов изборни капацитет је минималан. Оваква стратегија слична је оним које користе партије у изборним системима појединачног непреносивог гласа⁴⁷.

Осим наведене три стратегије, уочена је и четврта, коју у последњих неколико изборних циклуса примењује национално орјентисана Финска партија. Названа је „стратегијом једнаких услова”⁴⁸. Финска партија има изузетно популарног и препознатљивог оснивача, добар страначки рејтинг у скоро свим сондажама јавног мњења, али не и довољно искусних кандидата који би могли да попуне листе у преосталим изборним јединицама изван Усима, где је номинован поменути оснивач странке Тимо Соини (*Timo Soini*). Финска партија зато у свим изборним јединицама предлаже листе кандидата са мало политичког искуства, али је конкуренција појачана чињеницом да је сваки од њих, захваљујући добром рејтингу странке, имао приближно једнаке шансе да буде изабран.

Као што смо напомињали, фински избори су карактеристични по вођењу индивидуалних кампања кандидата, паралелно са партијским. Генералну страначку кампању воде стожерне партијске организације, фаворизујући лидера и истичући централну програмску платформу. Партије тактизирају, избегавају конкретна обећања, како би остале у игри пред постизборне разговоре о формирању владајуће већине. Како рачунају на гласове из свих друштвених група, странке кандидатима дају само опште смернице, а појединци се касније фокусирају на потребама и захтевима сопствене изборне базе⁴⁹.

Дакле, пресудни део изборних кампања је децентрализован и води се у доброј мери независно од странака. Овај део је изражено персонализован, са фокусом на конкретне проблеме, који су неретко различити по изборним

⁴⁶ David Arter, „Clowns, Alluring Ducks and Miss Finland 2009: The Value of Celebrity Candidates in an Open-List PR Voting System”. *Representation*, 50 (4), 2014, 453–470.

⁴⁷ D. Arter (2013), 114.

⁴⁸ D. Arter (2013), 109.

⁴⁹ L. Karvonen (2014), 69.

јединицама. Кандидати окупљају истомишљенике у локалне мреже неvezане за партију, сачињене од активиста невладиних организација, експерата или јавних личности⁵⁰. Већина акција одвија се без званичног покровитељства странке, а допуштене су чак и активности у дослуху са кандидатима ривалских партија⁵¹. Средња величина локалне мреже кандидата на изборима 2011. године досезала је до 70 активиста⁵². За кампању 2007. године потрошено је између 35 и 38 милиона евра, од чега је две трећине отпало на финансирање активности појединачних кандидата⁵³. На изборима 2011. године, сваки изабрани посланик је у просеку потрошио 34.000 евра на кампању. Највећим делом новац је трошен на штампање плаката, билборде, рекламе у новинама, као и активности на социјалним мрежама⁵⁴.

7. ЗАШТО СУ ИЗБОРНЕ РЕФОРМЕ У ФИНСКОЈ РЕТКОСТ?

Почетком 21. века, Финска је мењала устав, али одредбе које се тичу изборних институција остале су нетакнуте⁵⁵. У то време није било већих притисака да се мења изборни систем, изузимајући спорадичне предлоге мањих партија за увођење Сен Лагијеве формуле за расподелу мандата, које су велики актери одбијали, фаворизујући метод Донтовог количника⁵⁶.

Неколико година иза тога, међутим, дошло је одређених промена. Лавину је покренуо неуспех Зелене лиге (*VIHR*) 2007. године у округу Северна Карелија, где у парламент није ушла ни председница странке, иако је партија освојила 12 одсто гласова⁵⁷. У овом шестомандатном округу, три места припала су Странци центра (*Suomen Keskusta*), два Социјалдемократској партији (*SSP*), а једно Националној коалицији (*Kokoomus*). Након притужби Зелене лиге да су у појединим изборним јединицама ефективни прагови нереално високи, тадашња председница Финске Тарја Халонен (*Tarja Halonen*) предложила је да се размотри могућност изборне реформе и да се у том циљу формира међупартијско радно тело.

⁵⁰ A. V. Shoultz, 614.

⁵¹ D. Arter (2013), 111.

⁵² Asa Bengtsson, Hanna Wass, „The Representative Roles of MPs: A Citizen Perspective”, *Scandinavian Political Studies*, 34(2), 2011, 143-167.

⁵³ A. V. Shoultz, 614-615.

⁵⁴ Kim Strandberg, „A Social Media Revolution or Just a Case of History Repeating Itself? – The Use of Social Media in the 2011 Finnish Parliamentary Elections”, *New Media & Society*, 15(8), 2013, 1329-1347.

⁵⁵ J. Sundberg, 91.

⁵⁶ T. Raunio, 487.

⁵⁷ S. Ganghof et al, „Normative Balance and Electoral Reform: A Finnish Puzzle and a Comparative Analysis”, *West European Politics*, 38(1), 2014, 53-72.

После размене страначких ставова, радна група препоручила је увођење цензуса од 3,5 одсто на националном нивоу или 12 одсто на нивоу изборне јединице, као и забрану формирања предизборних коалиција. Предлог је критикован од стручне јавности, која је закључила да су препоручени изборни прагови превисоки за мање партије. Против су биле и Шведска народна партија (*SFP-RKP*), чије бирачко тело је било територијално концентрисано у свега две-три изборне јединице, и нису јој одговарали високи прагови, социјалдемократе, које су заговарале прекрајање изборних јединица, али су биле против увођења законских прагова, као и Финска странка, инсистирајући на цензусу нижем од два одсто на националном нивоу⁵⁸.

Маја 2009. године, владајућа већина окупљена око Странке центра, са конзервативцима, Зеленом лигом и Шведском народном партијом, постигла је компромис око увођења законског прага од три одсто на националном нивоу, али је одбацила предлог о увођењу законског цензуса у изборним јединицама. Да би нови изборни закон био изгласан, била је потребна двотрећинска већина у парламенту, која је морала да сачека исход наредних избора, одржаних 2011. године. Међутим, нова влада окупљена око Социјалдемократске партије усвојила је потпуно другачије решење. Уместо 14, формирано је 12 изборних јединица, које су настале спајањем дотадашњих дистрикта Кими, Јужна Саво, Северна Саво и Северна Карелија у два нова изборна округа. Два нова дистрикта била су велика, са магнитудама 17 и 15, што је донекле повећало пропорционалност.

На наредним изборима 2015. године, испоставило се да је захваљујући новој изборној географији корист остварила Зелена лига, због које су и започете промене 2007. године, док је Социјалдемократска партија изгубила неколико мандата. Но домети изборне реформе 2007-2012, свакако су мали, са аспекта трајности финских изборних институција, готово безначајни. Уосталом, у дугој псефолошкој историји Финске, у више наврата мењане су границе и магнитуде изборних округа, што се није манифестовало озбиљнијим политичким последицама, нити значајнијим променама егзактних политиколошких параметара, као што су ефективни број елективних партија (*ENEP*) и Галагеров индекс диспропорционалности (*LSq index*).

8. ЗАКЉУЧАК

Теоретски гледано, тешко можемо наћи инклузивнији пропорционални изборни систем у Европи, са становишта бирача и појединачних кандидата, од оног у Финској. Одлука гласача важна је не само приликом утврђивања

⁵⁸ S. Ganghof et al, 58-59.

ко ће се од предложених кандидата наћи у парламенту, већ је од значаја и у номинационом поступку, на примарним изборима. Кандидати за посланике формално имају потпуно једнак третман приликом формирања листа, мада ни финске партије нису ослобођене девијација унутарстраначке демократије, о чему сведоче описане стратегије кандидовања. Приступ масовним медијима и финансијама и даље су фактори који поспешују или смањују шансе појединаца да се нађу у законодавној власти, а ти ресурси су и даље доступнији партијским елитама, него кандидатима средњег и нижег ранга у страначкој хијерархији.

Хиперрепрезентативност и непредвидивост у постизборном понашању странака су политичке последице које се у литератури сматрају главним ма-нама финског изборног система. На основу тога би се могло претпоставити и да је изборна волатилност израженија. Емпиријска истраживања, међутим, указују да је однос бирача и партија у Финској стабилан и да „свака странка у просеку може очекивати подршку 94 одсто бирача који су за њу гласали на претходним изборима”⁵⁹. Мањкавости изборног система на међупартијској равни ни у најмањој мери не утичу на ниво демократије и политичких слобода у Финској. Тако ова скандинавска држава спада у ред најслободнијих земаља у свету док, јавне институције функционишу готово беспрекорно.

Јасно је онда због чега већ читав век није било опсежне реформе изборних институција Финске, упркос партијским подстицајима и готово константном присуству инхерентних фактора у виду хиперрепрезентативности. Контигентних фактора, међутим, скоро да нема. Финска спада у групу политички и економски најстабилнијих држава у Европи и свету, са супстанцијалним нивоом демократије и највишим стандардима у погледу поштовања људских слобода и права. Несумњиво је да и изборни систем, дубоко укорееен у политичку традицију Финске доприноси укупном благостању у држави, исто као и што изборни модели у неким другим земљама, конфузношћу својих институција, постају фактори различитих друштвених тензија и конфликта.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Arto Jääskeläinen, *The Finnish Election System*, Helsinki 2020.
Asa Bengtsson, Hanna Wass, „The Representative Roles of MPs: A Citizen Perspective”, *Scandinavian Political Studies*, 34(2), 2011, 143-167.
A. Bengtsson et al, *The Nordic Voter. Myths of Exceptionalism*, Colchester 2014.
Asa von Schoultz, „Electoral Systems in Context: Finland”, *The Oxford Handbook of Electoral Systems* (eds. Erik Herron, Robert Pekkanen, Matthew S. Shugart), Oxford 2018, 602-626.

⁵⁹ Thomas Gschwend, Michael Stoiber, „Strategic Voting in Proportional Systems: The Case of Finland”, *Political Science Series*, 138, 2014, 5-23.

- B. Maddens et al, „Effects of Campaign Spending in an Open List PR System. The 2003 Legislative Election in Flanders/Belgium”, *West European Politics*, 29(1), 2006, 161-168.
- Gert – Jan Put, Bart Maddens, „The Effect of Municipality Size and Local Office on the Electoral Success of Belgian/Flemish Election Candidates: A Multilevel Analysis”, *Government and Opposition*, 50(4), 2014, 607-628.
- Giovani Sartori, *Stranke i stranački sustav*, Zagreb 2002.
- David Arter, „The ”Hows”, Not the ”Whys” or the ”Wherefores”: The Role of Intra Party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns”, *Scandinavian Political Studies*, 36 (2), 2013, 99–120.
- David Arter, „Clowns, Alluring Ducks and Miss Finland 2009: The Value of Celebrity Candidates in an open-List PR Voting System”. *Representation*, 50 (4), 2014, 453–470.
- David Arter, „Finnish Populism: Keeping in the Family”, *Absorbing the Blow. Populist Parties and their Impact on Parties and Party Systems* (eds. Andrej Zaslove, Steven Wolinetz), New York 2018, 145-168.
- David Arter, „Idiosyncratic, Technocratic, Democratic or Simply Pragmatic? A Parties Perspective on Electoral System Change in Finland 1906-1969”, *Politiikka*, 61(1), 2019, 34-53.
- Dieter Nohlen, „Većinski izbori i razmjerni izbori”, *Politička misao*, Vol. XXVII/ 4, 1990, 179-200.
- E. Railo et al, Vaalikamppailuiden seitseman vuosikymmenta, *Kamppailu vallasta* (eds. Erkkä Railo, Mari Niemi, Ville Pitkanen, Sini Ruohonen), Jyväskylä 2016, 316-335.
- Jan Sundberg, „The Electoral System of Finland: Old, and Working Well”, *The Evolution of Electoral and Party Systems in the Nordic Countries*, (eds. Bernard Grofman, Arend Lijphart), New York 2002, 67-100.
- Jeremy Dodeigne, Jean-Benoît Pilet, „Centralized or decentralized personalization? Measuring intra-party competition in open and flexible list PR systems”, *Party Politics*, 2019, 1-12.
- Kenneth Carty, Munroe Eagles, Anthony Sayers, „Candidates and Local Campaigns”, *Party Politics* 9(5), 2003, 619-636.
- Kim Strandberg, „A Social Media Revolution or Just a Case of History Repeating Itself? – The Use of Social Media in the 2011 Finnish Parliamentary Elections”, *New Media & Society*, 15(8), 2013, 1329-1347.
- Klaus Tornudd, *The Electoral System of Finland*, London 1968.
- Lauri Karvonen, *Parties, Governments and Voters in Finland. Politics Under Fundamental Societal Transformation*, Colchester 2014, 67.
- Lauri Karvonen, „No Definitive Decline. The Power of Political Parties in Finland: A Focused Analysis”, *The Changing Balance of Political Power in Finland*, (eds. Tapio Raunio, Lauri Karvonen), Stockholm 2016.
- Matthew S. Shugart, „Extreme Electoral Systems and the Appeal of the Mixed – Member Alternative”, *Mixed – Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds*, (eds. Matthew S. Shugart, Martin Wattenberg), Oxford 2001, 25-51.
- Matthew S. Shugart, „Comparative Electoral Systems Research: The Maturation of a Field and New Challenges Ahead”, *The Politics of Electoral Systems* (eds. Michael Gallagher, Paul Mitchell), Oxford 2005, 25-55.

- Michel Gallagher, Michael Laver, Peter Mair, *Representative Government in Modern Europe. Institutions, Parties, and Governments*, New York 2001.
- Paul Robinson, *Grand Duke Nikolai Nikolaevich*, Ithaca 2014.
- S. Ganghof et al, „Normative Balance and Electoral Reform: A Finnish Puzzle and a Comparative Analysis”, *West European Politics*, 38(1), 2014, 53-72.
- Soile Kuitunen, „Finland: Finalized Procedures with Membership Predominance”, *Party Sovereignty and Citizen Control. Selecting Candidates for Parliamentary Elections in Denmark, Finland, Iceland and Norway* (eds. Hanne Marthe Narud, H. Mogens Pedersen, Henry Valen), Odense 2002, 50-75.
- Tapio Raunio, „Finland: One Hundred Years of Quietude”, *The Politics of Electoral Systems* (eds. Michael Gallagher, Paul Mitchell), Oxford 2005, 473-489.
- Thomas Gschwend, Michael Stoiber, „Strategic Voting in Proportional Systems: The Case of Finland”, *Political Science Series*, 138, 2014, 5-23.
- William Riker, *The Theory of Political Coalitions*. New Haven and London 1962.

Uroš P. Kandić
University of Belgrade
Faculty of Political Sciences
uroskandic@yahoo.com
ORCID ID: 0009-0004-3756-8983

Jasmin S. Hodžić
University of Belgrade
Faculty of Political Sciences
jasminhodzic83@yahoo.com
ORCID ID: 0009-0004-9346-8186

The Finnish Personalization Paradox: Party Control in Europe's Most Open Proportional System

Abstract: *The Finnish electoral system represents a unique case among contemporary European democracies. Formally, it constitutes one of the most inclusive proportional models for voters and candidates—the Finnish “quasi-list” system enables mandatory preferential voting, legally mandated primary elections, and alphabetical ranking of candidates on party lists. However, empirical data reveals a significant gap between institutional openness and actual personalization. This paper examines a fundamental paradox: how have Finnish political parties, despite the high intra-party efficiency of electoral institutions, managed to maintain dominant control over nomination processes and electoral outcomes?*

The analysis covers the period from early reforms in 1906-1969, when parties exploited electoral association alliances and multiple candidacies to manipulate the system, to the contemporary model established in 1955 and its subsequent modifications. Applying Shugart's indices of inter-party and intra-party efficiency, alongside analysis of empirical data from 21st-century electoral cycles, the paper demonstrates that the Finnish system systematically produces hyper-representativeness, while party nomination strategies—from “balanced lists” to “vote magnets”—effectively constrain personalization.

The paper contributes to the literature on electoral system personalization by demonstrating that formal institutional openness does not guarantee actual personalization when parties develop sophisticated adaptive strategies. The Finnish case illustrates how historically embedded mechanisms of party control can survive reforms, and how the stability of democratic institutions can be simultaneously both a result of and an obstacle to electoral system change.

Keywords: *Finnish electoral system, quasi-lists, personalization, nomination strategies, intra-party efficiency.*

Датум пријема рада: 11. 12. 2025.

Датум достављања коначне верзије рада: 24. 1. 2026.

Датум прихватања рада: 26. 1. 2026.